

Умер Ипчи

КЪАКЪЛЫКЪ БАЗАРЫ

Бугунь Базар куню олгъанындан, «Къакълыкъ Базары» эр куньден зияде къалабалыкъ... Шеэрге захире кетирген койлюлер экишер-учер джетеклешип, тюкян-тюкяндан озь кереклерини къыдыра, чанакъ-чельмек, урбалыкъ ала, энъ сонъуна эм къаве, эм де ашхане хызметини корьген басыкъ къобагъа бенъзеген тюкянчыкъларгъа кирип сарма-долма ашай, къаве иче ве агъыр-сабыр арабалары токътагъан ханларгъа кетелер.

Бу кенарда эвельде Инджильден аетлер, лякин шимди инкъилябий йырларны кене Инджиль макъамына уйдурып сокъур бир русле янындаки беш яшлыкъ къызчыкъ инджели къалынлы сеслерининъ пердесини бир-бирине келиштирип йырлайлар. Онларнынъ этрафыны саргъан халкъ, йырны динълей, сонъ капик чыкъарып берелер...

Боялы эски бир тенеке устюнде «Бостанджылар кой хозяйствосы ширкети» язылгъан, лякин ичинде «кой хозяйствосы махсулаты» намына ярым араба къавун ве къарпуздан, «Контора» намына да боясы къырылып биткен эски искемле иле эски бир истулдан башкъа шей булунмагъан «Ширкет» хадимлери де къапудан башларыны узатып сокъур ве къызчыкънынъ йырыны динълейлер.

Ширкет янындаки къаведешернинъ сабыкъ агъаларындан олсалар керек, эки киши къаведжининъ оглерине къойдугъы сары орьнекли уфакъ фильджанлардан кейфле къаве иче эм лакъырды этелер. Аякъкъап темизлеген балалардан бири келип: «Бай агъам, чызмаларны темизлейим де?!» – дей ве озю «бай агъаны» мыскыллагъан киби куле. «Бай агъа» тикишлери сёкюльген ве устю туздан когерген сандал кийильген аягъыны балагъа тепип: «Кет, домуз!» – дей, сонъ кене къаршысындаки шишман акъайгъа бурулып бир шейлер айта да фильджаныны бирден котерип ичип йибере...

Базар ичи балкъурт сепети киби къайнай... Эр кес ишинде, эр кес алыш-веришинде. Рус, татар, немсе, къарайым, еуди, къырымчакъ, урум, эрмени ве даа бир чокъ миллетлер къарыша, бир чокъ тиллерде лакъырдылар эшитиле. Кучюк «Къакълыкъ Базары» балабан гурюльти чыкъара...

«Къакълыкътан» бираз ашагъыдаки Кемер Къапу ичинден, элинде бир къач йыллыкъ эски, йыртыкъ ве кирли бир къой териси туткъан койлю бир яш, кейфли олса керек, аякъларыны къыйыш-къыйыш басып чыкъты. Къаршыдан кельген немсе арабасы астына тюшмейим – деп, озюни къалдырымгъа атты, лякин аякъларыны бирден бекительмегенинден мында, Апостолнынъ бакъкъал тюкяны огюнде туруп бир акъайгъа сепети ичиндеки йымырталарыны косътерген, къартанайгъа урунды, сонъ озюни теразе тутып, догърултып, элиндеки терини тюкянынъ пенджерелерине сыйпап кечип кетти.

Яш урунгъан къартанай башта дарыладжакъ олып айланса да, яшнынъ кейфли олгъаныны корип тек сомурданаракъ: «Сархош явурнынъ баласы» – деди.

Тюкяны огюндеки къалабалыкътан ве башкъасынынъ алыш-веришинден хошланмагъан Апостол, къартанайгъа якъын келип тюкян огюнден кетмесини айтты. Къартанай ич бир шей демеди ве марамасынынъ уджуны омузына атып «Къакълыкъкъа» догъру ёнеди.

Базар мейданына еткенде о, къаршыдан кельген эки къадынны корип токътады. Онлар экиси де сары чырайлы къысыкъча козьлю, даблабет эдилер. Бири башына шал япынгъан, дигерининъ исе марамасы бар. Эр экиси де къолтукъларына бирер богъча къыскъанлар. Къартанай онларгъа селям берген сонъ, шаллысынынъ бетине дикъкъатле бакъты да:

– Сени бирден танып боламадым, Анифе. Бойле джетеклешип къайда кетесинъиз? – деди. Марамалы къадын шаллысына фурсат бермеден:

– Дачалар бетке кетемиз. Мына сандык шейлери сатаджакъмыз... Коп айткъан сонъ, не исе де Анифени къандырдым. Шай я, оны сандыккъа сакълап тургъанда не бар? Къурсагъынъ ачлыкътан гырылдасын да, сен онларны сандыккъа сакълап тур – деди.

Къартанай яныкълагъандай Анифеге бакъты да башыны саллады.

– Къатийим, Айше татай, (къартанайнынъ ады Айше эди) шай расткельди... Мен онларны чыкъармайджакъ болдым, ачлыкъ йылындан насыл да болса къуртаргъан эдим. Артыкъ даянамадым, озюнгиз де билесингиз, бизимки ольгенине алты йыл толды... Коресингизми, айткъанда тап сесим къалтырай, козюме яшлар тыгъыла – деп, козюне джыйылгъан козьяшларыны сыйпады ве девам этти – Ах, Айше татай, мен эр явлыгъымнынъ, эр шербентимнинъ бир орьнеги, бир нагъышына афталарнен козь нуру тѳктим.

Къызлыгъымнынъ энъ къыйметли, энъ арув кимлери кергеф башында кечирдим, мына Фадиме биле, мен онларны чыкъармайджакъ, сатмайджакъ олдым. Онлар менчюн къыйметли эдилер. Мен онларны орьселенмесин – деп къулланмагъа биле къыймадым... Шимди сатаджакъмыз... Айып этме, Айше татай, мен бунларны къыямайым, онынъчюн козьлерим яшлана...

Анифе кене козьлерини сильди. Аркъадашы Фадиме оны ашыкътырды. «Кеч къалдыкъ» – деди. Сонъ озю Айше татайгъа бурулды:

– Мына мен джыламайым, чюнки мен озюмкини сатмайым, башкъасындан алып сатам. Мен алыштым – деди. Анифе козьяшларыны кене тутамады:

– Айтаджакъмыз, бунларны алгъанларгъа айтаджакъмыз: «Бунлар меним къызлыгъымнынъ, омрюмнинъ энъ бахтлы бир заманынынъ нишаны... Орьселетменгиз, мукъайт къулланынгыз!» – дийджегим.

Фадиме кене де ашыкътырды. Онлар экиси денгиз бетке кетилер. Айше татай онларнынъ пешинден бираз бакъып тургъан сонъ, бир солукъ алды ве ичинде он къадар йымыртасы олгъан сепетини ерден котерип, балкъурт сепети киби, къайнагъан «Къакълыкъ Базарына» кирди...

Айше татай тул, фукъаре бир къадын эди. О ачлыкъ йылында йыкъылгъан анбарлар беттеки эски бир эвчикте отура. Онынъ дѳрт-беш тавугъы бар. Онларнынъ йымыртасы ве андан-мындан эв сипирип, халкъкъа чамашыргъа ярдым этип къазангъан беш-он капиклернен кечине.

О аслы кой къызы экен, келин олып мында, шеэрге, тюшкен къоджасынен арув яшагъанлар. Ачлыкъ вакъытында анбарлар янында яшагъанларнынъ пек чокъусы киби, Мамбет акъай да шишкен... Сонъ ольген... Шимди Айше татайнынъ кимсеси ѳкъ, о озъ башына яшай.

Айше татай «Кой хозяйствосы ширкети» къапусында тургъан йигитке якъынлашып, йымырталарыны алмасыны айтты. Йигит бир сепет ичиндеки йымырталаргъа, бир де Айше татайнынъ бетине бакъкъан сонъ, къашларыны чатты ве дудакъларыны бурып «биз бундай уфакъ-тюфек махсулат алмаймыз» – деген киби башыны саллады.

Айше татай къавеге кирди. Сабыкъ агъаларгъа бенъзеген кишилер янына келип сепети ичиндеки йымырталарны онларгъа косътерди. Тикишлери сѳкюльген ве туздан когерген сандаллы акъай да тыпкъы ширкет къапусындаки яш киби япты...

Айше татай къаведен чыкъты. О «Къакълыкъны» бир къач кере айланды. Къасап тюкянлары огюнде ченгельге асылгъан семиз къойларны корьгенде, шиш кебаплар къызарып, къабарып пишкен чибереклернинъ къокъусыны алгъанда, Айше татай яман ола. О бугунь эгер де йымырталарыны сатса, парасына эт аладжакъ эди. Онынъ эт ашамагъанына энди бир афта олды. Айше татай этлерни, кебапларны корьген сайын агълайджакъ келе. О мытлакъ йымырталарыны сатаджакъ! О бугунь акъшамгъа илле эт пиширеджек!

– Алынъыз, кадаяйым, алынъыз!

Айше татай йымырталарыны эр кеске теклиф эте, эр кеске ялвара, лякин кимсе кзулакъ асмай. «Бу да алыш-веришке чыкъкъан!» – деп кулюмсиреп кечирелер.

Энди учь сааттан берли базар ичинде йымырталарыны сатамай юрьген Айше татайгъа эр кес алышты, шимди онъа бакъмайлар, оны корьмейлер биле...

Яваш-яваш базар тынмагъа, давушлар, гурюльтилер кесильмеге, семиз этли къасап тюкянлары къапатылмагъа башладылар.

Къызчыкъ сокъур йырджыны джетеклеп алып кетти. Базар ичинде тек-тюк къалгъан кучюк алыш-веришчилер де дагъылдылар. Онда тек Айше татай, бир тюкян огюндеки таш дирекке даянып къалды...

Бутюн базар алыш-веришини япкъан, эр кес алгъан, саткъан, ашагъан, ичкен, лякин тек Айше татай сепеттеки йымырталарыны сатамай къалгъан ве о бугунь акъшам эт пиширмектен уютини де кескен эди...

– Айше татай, Айше татай... Юкъладыньмы не?!

Анифе эм бу сёзлерни айта, эм де тена базар ичинде тек бир озю къалгъан Айше татайны омузындан тюртип уянта. Айше татай башыны котерип Анифеге бакъты. Анифе онынъ козьлери къызаргъаныны, шишкенини, марамасынынъ уджлары ыслангъаныны эследи.

– Агълама сен, Айше татай. Тур, бизге кетейик, меним эвиме барайыкъ. Мына бакъ, менде акъча бар, мен эт де алдым! Тур, татай!

Анифе оны къолтугъындан тутып турсатты. Айше татай козьлерини сюртти, йымырта сепетини элине алды ве «Къакълыкъ Базарына» бир козь кездирип ах чекти...

Онлар экиси де джами янындан кечип тена аралыкълар ичинде, козьяшларыны силе-силе, бирер кольге киби, гъайып олдылар...

Кезлев, 1926 с.